

Onderwijs verrijkt door onderzoek

*Toekomstgericht advies over onderwijsonderzoek in
Vlaanderen*

Vlaamse Onderwijsraad
Koning Albert II-laan 37
BE-1030 Brussel
T +32 2 219 42 99

www.vlor.be
info@vlor.be

Advies op eigen initiatief

Uitgebracht door de Algemene Raad op 27 juni 2024 met eenparigheid van stemmen

Vorbereiding: werkgroep Onderwijsonderzoek op 21 februari, 21 maart, 7 mei, 30 mei en 11 juni 2024 onder voorzitterschap van Marianne Coopman

Seminarie op 18 december 2023 waar Elien De Smet, student UGent, de resultaten van een stageonderzoek bij de Vlor voorstelde en drie onderzoekers daarop reflecteerden om de dialoog in de Vlor te voeden

Inbreng van de Raad Hoger Onderwijs op 16 april 2024, de Raad Levenslang en Levensbreed Leren op 16 april 2024, de Raad Basisonderwijs op 17 april 2024 en de Raad Secundair Onderwijs op 18 april 2024

Dossierbeheerder: Marleen Colpin

Inhoud

1	Situering.....	2
1.1	Aanleiding voor het advies	2
1.2	Duiding bij de aard van het advies	3
2	Toekomstbeelden op een rij	5
3	Evidence-informed onderwijs.....	6
3.1	Belang van kwaliteitsvol onderwijs	6
3.2	Complexiteit van onderwijs: wat kan onderzoek betekenen voor de onderwijspraktijk en het onderwijsbeleid?.....	6
3.3	Een goed begrip van ‘evidence-informed’	7
4	Verwachtingen voor onderzoek voor evidence-informed onderwijs.....	8
4.1	Strategische langetermijnplanning voor een evenwichtige onderzoeksagenda	8
4.2	Rijke databasis, goed databeheer en -gebruik	10
4.3	Betere toegankelijkheid en systematische kennisdeling.....	10
5	Wisselwerking praktijkactoren-onderzoek(ers)	11
5.1	Visie op de leraar als professional	11
5.2	Ecosysteem onderzoek-onderwijspraktijk	12
5.3	Voorwaarden	14
6	Wisselwerking onderwijsbeleid-onderzoek	15
7	Verwachtingen aan/voor onderzoekers.....	16
7.1	Verwachtingen aan onderzoekers	16
7.2	Verwachtingen ten dienste van onderzoekers.....	17
8	Beheer van onderwijsonderzoek met publieke middelen	17
8.1	Een andere kijk op sturing.....	18
8.2	Financiering.....	18
8.3	Vrije toegankelijkheid	19
9	Rol van de Vlaamse Onderwijsraad.....	19
	Bijlage: Types onderwijsonderzoek	21
	Bronnen.....	23

1 Situering

1.1 Aanleiding voor het advies

In 2007 formuleerde de Vlaamse Onderwijsraad het ‘Advies ten gronde over onderwijsonderzoek’.¹ Dat was een kaderadvies, waarin algemene boodschappen uit adviezen over de themazetting voor het Onderwijskundig Beleids- en Praktijkgericht Wetenschappelijk Onderzoek (OBPWO) samengebracht en breder gekaderd werden in een omvattend advies met de visie van de Vlor op onderwijsonderzoek.

Sindsdien heeft de Vlor nog meerdere adviezen over onderwijsonderzoek uitgebracht (zie ‘Bronnen’). Zo zijn er de jaarlijkse adviezen over de themazetting voor het OBPWO-programma, met telkens ook een luik met algemene opmerkingen, een advies op eigen initiatief met kennisvragen van het onderwijsveld en generieke adviezen over praktijkgericht onderwijsonderzoek en het Steunpunt voor beleidsgericht onderwijsonderzoek (SONO). Die adviezen dienen mee als basis voor dit advies.

Anno 2024 is het hoog tijd voor een actueel kaderadvies over onderwijsonderzoek. Daar zijn meerdere redenen voor: bewegingen in het landschap van onderwijsonderzoek, een groeiende nadruk op het gebruik van onderzoeksevidentie in beleid en praktijk, evoluties op het vlak van onderwijskwaliteit, een veranderende kijk op de wisselwerking tussen onderzoek en de onderwijspraktijk enzovoort.

In het landschap van onderwijsonderzoek dat door de overheid opgezet wordt, zijn er heel wat bewegingen geweest. Het OBPWO-programma werd in de periode 2016-2020 stopgezet en in de plaats daarvan kwam SONO:² een consortium van onderzoekers van meerdere universiteiten en een hogeschool voerden onderzoek binnen drie thematische onderzoeklijnen: de lerende, de leraar en de school als organisatie, de organisatie van het onderwijs. Het meerjarenprogramma van SONO leverde een rijke waaier aan inzichten op voor de beleidsvoorbereiding en -evaluatie. De Vlor waardeerde dat, maar bleef daarnaast pleiten voor een apart fonds voor praktijkgericht onderwijsonderzoek. SONO werd niet verlengd. Sinds 2021 is het OBPWO-programma terug ingesteld, waarin beide componenten – beleid en praktijk – een plaats hebben. Samen met SONO werd ook het longitudinaal onderzoek naar loopbanen in secundair onderwijs (LISO) stopgezet.

Met de invoering van de Vlaamse toetsen is er sinds 2021 met het Steunpunt Centrale Toetsen in Onderwijs een nieuw consortium dat zich richt op de gedeeltelijke toetsing van eindtermen Nederlands en wiskunde bij alle Vlaamse leerlingen in het basisonderwijs en het secundair onderwijs. Het betekende het einde van het Steunpunt Toetsontwikkeling en Peilingen.

In 2022 werd Leerpunt opgericht, een onafhankelijk kenniscentrum met als doel de onderwijspraktijk te versterken via wetenschappelijke inzichten en op die manier een evidence-informed aanpak in het onderwijs te versterken. Dat sluit aan bij de groeiende nadruk die vanuit verschillende beleidsniveaus (Vlaams, Europees, ...) wordt gelegd op het gebruik van onderzoeksevidentie in beleid en praktijk, niet alleen in onderwijs. De termen ‘evidence-based’ en ‘evidence-informed’, weliswaar met een andere invulling, worden veelvuldig gebruikt in het discours, over beleidsdomeinen heen.

¹ Vlor, Algemene Raad. [Advies ten gronde over onderwijsonderzoek](#), 20 december 2007.

² Departement Onderwijs en Vorming (2016). [Steunpunt voor beleidsgericht onderzoek \(SONO\)](#).

Sinds 2007 waren er ook heel wat evoluties op het vlak van onderwijskwaliteit. Zo werd in 2009 het Kwaliteitsdecreet ingevoerd.³ Het onderwijsveld hanteert sinds 2017 het referentiekader onderwijskwaliteit (OK).⁴ De Onderwijsinspectie stuurde haar aanpak bij met Inspectie 2.0 en de gedifferentieerde doorlichting. Ondertussen werden ook nieuwe eindtermen ingevoerd in het secundair onderwijs en worden nieuwe ontwikkelingsdoelen en eindtermen ontwikkeld voor het basisonderwijs. De laatste jaren dalen de resultaten op Vlaamse en internationale metingen van cognitieve prestaties van de Vlaamse leerlingen.

De kloof tussen onderzoek en praktijk die in 2007 vastgesteld werd, lijkt nog niet verkleind. Nochtans werd de voorbije jaren sterk ingezet op meer en betere valorisatie van onderzoeksresultaten voor de onderwijspraktijk. De Vlor heeft daar actief aan bijgedragen via de praktijkgerichte literatuurstudies,⁵ die het gevolg waren van het project Praktijkgericht onderwijsonderzoek⁶ en via de mede-organisatie van drie succesvolle edities van 'School hartje Onderzoek', inspiratie- en ontmoetingsdagen voor leraren en onderzoekers.⁷ Valorisatie maakt steeds vaker structureel deel uit van oproepen voor onderzoek vanuit de overheid.

Dat leidt tot een minder lineaire kijk op de relatie onderzoek-praktijk. Er is meer aandacht voor de betrokkenheid van de praktijk bij praktijkgericht onderwijsonderzoek: van bij de kennisvragen die de aanleiding vormen tot het onderzoek, over samenwerking tijdens het onderzoek, tot cocreatie bij de valorisatie en implementatie van onderzoeksresultaten.

Gezien al die evoluties acht de Vlor de tijd rijp voor een toekomstgericht advies over onderwijsonderzoek.

1.2 Duiding bij de aard van het advies

Dit advies brengt in kaart hoe de Vlaamse Onderwijsraad toekomstgericht naar onderwijsonderzoek kijkt. We richten ons daarmee in de eerste plaats tot de Vlaamse Regering en de minister van Onderwijs en Vorming, maar ook tot alle andere actoren in het landschap van onderwijsonderzoek.

We maken geen evaluatie van hoe het vandaag is. We drukken via toekomstbeelden uit wat we willen zien. Bij elk thema in dit advies hoort zo'n toekomstbeeld. In deel 2 zetten we de toekomstbeelden op een rij. Vervolgens werken we ze een voor een uit met verwachtingen en aanbevelingen.

In bijlage 1 worden de types onderwijsonderzoek geduid: praktijkgericht onderwijsonderzoek, beleidsgericht onderwijsonderzoek, fundamenteel onderzoek en strategisch basisonderzoek.

In het advies onderscheiden we als actoren: onderzoekers, beleidsmakers, praktijkprofessionals en intermediairen.

- Met 'onderzoekers' bedoelen we wetenschappers die onderzoek doen dat aan alle kwaliteitscriteria voor wetenschappelijk onderzoek voldoet (zie 3.3).
- Met 'beleidsmakers' bedoelen we in de eerste plaats de Vlaamse Regering, maar ook alle andere actoren die het onderwijsbeleid op macro- en mesoniveau mee vormgeven.

³ [Decreet betreffende de kwaliteit van onderwijs. 8 mei 2009.](#)

⁴ Onderwijsinspectie (2015). [Het referentiekader voor onderwijskwaliteit \(het OK\).](#)

⁵ Vlor (z.d.). [Publicatiereeks praktijkgericht onderzoek.](#)

⁶ Vlor (2009). [Praktijkgericht onderzoek: project.](#)

⁷ Vlor (2022). [School ♥ onderzoek - editie 2022](#); Vlor (2021). [School ♥ onderzoek. Interactieve inspiratiedag voor leraren en onderzoekers](#); Vlor (2019). [School ♥ onderzoek. Interactieve inspiratiedag voor leraren en onderzoekers.](#)

- Met 'praktijkprofessionals' bedoelen we in de eerste plaats leraren, maar ook leidinggevende en ondersteunende functies die vormgeven aan leren en onderwijzen in een onderwijsinstelling (microniveau). Als we 'leraar' gebruiken, bedoelen we dat breed.
- Met 'intermediaren' bedoelen we de pedagogische begeleidingsdiensten, andere nascholingsdiensten, lerarenopleiders en de centra voor leerlingenbegeleiding..

2 Toekomstbeelden op een rij

Onderwijs evolueert verder naar een evidence-informed systeem, met een positieve impact op de kwaliteit van onderwijs in brede zin.

Alle onderwijsactoren op beleids- en praktijkniveau nemen weldoordachte beslissingen, steeds meer geïnformeerd door een diversiteit aan evenwaardige bronnen, waaronder inzichten uit wetenschappelijk onderzoek. (zie [deel 3](#))

Om evidence-informed onderwijs waar te maken, heeft onderwijs vlot toegang tot een rijke waaier aan inzichten uit wetenschappelijk onderzoek dat voldoet aan alle kwaliteitscriteria. Die inzichten komen tot stand vanuit een diversiteit aan perspectieven en paradigma's en volgens diverse methoden. Verschillende soorten onderzoek en meerdere onderzoeksprogramma's dragen op die manier bij aan een brede en duurzame kennisbasis voor geïnformeerde beslissingen in onderwijsbeleid en -praktijk. (zie [deel 4](#))

Praktijkprofessionals maken optimaal gebruik van inzichten uit onderzoek als een bron van informatie om kwaliteitsvol onderwijs te realiseren. Het vakmanschap van leraren vormt de basis voor een gelijkwaardige dialoog met (nieuwe) onderzoeksinzichten.

Praktijkprofessionals, intermediairen en onderzoekers nemen deel aan een rijk ecosysteem waarin op velerlei manieren uitwisseling plaatsvindt over onderzoek: over kennisvragen, betrokkenheid van de praktijk, valorisatie en implementatie van het onderzoek. (zie [deel 5](#))

Beleidsvoorbereidend onderzoek wordt beter gepositioneerd in de beleidscyclus en de inzichten en aanbevelingen leiden systematisch tot debat tussen onderzoekers, beleidsmakers en andere actoren uit het onderwijsveld. Ook beleidsevaluerend onderzoek maakt structureel deel uit van een beleidscyclus van plannen-invoeren-evalueren-bijsturen. (zie [deel 6](#))

Onderzoekers expliciteren hun perspectief op onderwijs, voeren hun onderzoek onafhankelijk uit en volgens de kwaliteitsstandaarden, gaan in overleg met andere onderzoekers en gebruikers om bij te dragen aan een brede kennisbasis voor onderwijs. (zie [deel 7](#))

De Vlaamse Regering bepaalt de agenda voor onderzoek via de kanalen voor onderzoek in haar opdracht, maar bewaakt daarbij dat de oproepen voldoende ruimte laten voor invulling. Verder is er geen politieke sturing op onderzoek: voorstellen worden geselecteerd op basis van objectieve criteria, onderzoekers voeren autonoom hun onderzoek uit volgens duidelijke wetenschappelijke en ethische criteria en formuleren hun aanbevelingen onafhankelijk. Via stuur- of opvolgingsgroepen gaan zij in dialoog met het perspectief van het onderwijsveld.

Er is meer transparantie over de financiering van onderwijsonderzoek via verschillende kanalen, zodat het beter in te schatten is of de middelen evenwichtig verdeeld zijn en in verhouding staan tot de verwachte duurzame inzichten voor onderwijs. De output van onderzoek met publieke middelen is vrij toegankelijk voor het onderwijsveld. (zie [deel 8](#))

In het belang van een duurzaam en coherent onderwijslandschap, bewaakt de Vlaamse Onderwijsraad de samenhang tussen de partners. In de dynamiek tussen onderzoek en het gebruik ervan in de beleidsvoering en in de vormgeving van de praktijk is de Vlor de verbindende factor. De Vlor wordt systematisch geïnformeerd over onderwijsonderzoek om te kunnen bijdragen aan de kennisagenda, de opvolging en valorisatie van onderwijsonderzoek. (zie [deel 9](#))

3 Evidence-informed onderwijs

Toekomstbeeld

Onderwijs evolueert verder naar een evidence-informed systeem, met een positieve impact op de kwaliteit van onderwijs in brede zin.

Alle onderwijsactoren op beleids- en praktijkniveau nemen weldoordachte beslissingen, steeds meer geïnformeerd door een diversiteit aan evenwaardige bronnen, waaronder inzichten uit wetenschappelijk onderzoek.

3.1 Belang van kwaliteitsvol onderwijs

De impact van onderwijs op kinderen, jongeren en volwassenen en op de maatschappij als geheel kan moeilijk overschat worden. Weldoordachte keuzes en beslissingen, o.a. geïnformeerd door inzichten uit onderzoek, zijn dan ook noodzakelijk voor kwaliteitsvol onderwijs dat wil blijven verbeteren om in te spelen op maatschappelijke veranderingen.

Onderwijskwaliteit verstaan we in brede zin, zoals omschreven in de Agenda voor het onderwijsbeleid 2024-2029 van de Vlaamse Onderwijsraad, waarin we verwijzen naar het referentiekader Onderwijskwaliteit, de kenmerken van het kwaliteitszorgstelsel in het hoger onderwijs en naar de drie functies van onderwijs: socialiserend, kwalificerend en persoonsvormend.⁸

3.2 Complexiteit van onderwijs: wat kan onderzoek betekenen voor de onderwijspraktijk en het onderwijsbeleid?

Onderwijs is een complex systeem, waarin zeer veel actoren en factoren op elkaar inwerken. Dat maakt dat het onvoorspelbaar is en dat je op de plaats waar het onderwijs effectief plaatsvindt, in de klas en op school, professionals nodig hebt die in staat zijn om te beslissen wat nodig is om het beste onderwijs te bieden aan hun groep lerenden. De diversiteit aan contextfactoren maakt dat onderzoek nooit helemaal kan voorspellen wat er in de realiteit moet gebeuren. Onderwijsonderzoek levert geen 'exact bewijs' dat een-op-een vertaald kan worden naar elke praktijk. Wat werkt in de ene context, werkt niet noodzakelijk in een andere context.

Om in de **onderwijspraktijk** aan de slag te gaan, is praktijkexpertise even noodzakelijk en waardevol als onderzoeksevidentie. Leraren wikken en wegen wat onderzoeksinzichten voor hen kunnen betekenen, vanuit hun professionele kennis en ervaringen en vanuit de context van de school, de klas en de leerlingen. Het is belangrijk dat er een permanente dialoog is tussen verschillende soorten kennis en inzichten. Op basis van die dialoog, gefundeerd in het pedagogisch project van de school, vormen professionals zich een waardegebonden oordeel. De dialoog vindt plaats bij de leraar als autonome professional, maar ook tussen professionals onderling, en met intermediairen en onderzoekers. Een onderwijspraktijk die 'evidence-informed' is maakt voor die dialoog goed gebruik van een brede waaier aan (nieuwe) kennisinzichten uit wetenschappelijk onderzoek. ([Deel 5](#) gaat dieper in op de wisselwerking tussen onderzoek en de onderwijspraktijk.)

⁸ Vlor, Algemene Raad. [Een toekomst voor ambitieus en kwaliteitsvol onderwijs voor iedereen. Agenda voor het Onderwijsbeleid 2024-2029](#), 28 maart 2024.

Ook voor het **onderwijsbeleid** kan onderzoek niet rechtstreeks sturend zijn en is er dus geen een-op-een relatie. Onderwijsbeleid erkent het belang van onderzoek om de werkelijkheid te beschrijven, om ontwikkelingen in kaart te brengen en te zoeken naar verklaringen, om de effecten van beleidsmaatregelen in kaart te brengen en om onderwijsverbeteringen te ontwerpen en uit te testen. Maar beleidsbeslissingen zijn het gevolg van politieke keuzes tussen verschillende beleidsopties, afwegingen vanuit verschillende waarden, belangen en een zoektocht naar draagvlak. Na onderzoek volgt dus een politiek en beleidsmatig proces van consensus zoeken, advies inwinnen en onderhandelen. Alvorens resultaten en aanbevelingen van onderzoek naar regelgeving te vertalen, is reflectie, discussie en overleg met alle stakeholders nodig. Ook 'evidence-informed' onderwijsbeleid komt dus in essentie neer op dialoog. ([Deel 6](#) gaat dieper in op de wisselwerking tussen onderzoek en onderwijsbeleid.)

3.3 Een goed begrip van 'evidence-informed'

Onder 'evidence' verstaat de Vlor inzichten uit een brede waaier aan diverse types wetenschappelijk onderzoek dat voldoet aan alle kwaliteitscriteria: intentioneel, doelgericht, volgens precieze spelregels van systematiek, transparantie, kritische toetsbaarheid en publieke controle.

'Informed' slaat op het proces van zich informeren over onderzoek en die inzichten in dialoog laten gaan met andere bronnen van kennis en overwegingen om beslissingen te nemen. Beleidsmakers en praktijkprofessionals doorlopen complexe beslissingsprocessen om beleid en praktijk vorm te geven zoals die volgens hun professioneel oordeel tegemoetkomen aan de noden en verwachtingen. Onderzoeksinzichten kunnen die processen voeden, naast andere evenwaardige inzichten en overwegingen. 'Informed' drukt dat beter uit dan 'based', omdat er geen een-op-een relatie is tussen onderzoek en een beleidsbeslissing of praktijkoordeel.

Die definitie is een bewuste keuze omdat de Vlor vaststelt dat de term vaak anders ingevuld wordt, een invulling die toch naar 'evidence-based' neigt. Vanuit die invulling zou onderwijs zich moeten baseren op wat uit onderzoek blijkt en dat rechtstreeks overnemen en uitvoeren. Maar zo werkt het dus niet.

Regelmatig klinkt de vraag of er geen Nederlandstalig alternatief kan komen voor 'evidence-informed'. De term begint pas recent goed ingang te vinden in het onderwijsveld en wordt breed gehanteerd in de internationale onderzoekswereld en -literatuur. Daarom lijkt een alternatief ons niet aangewezen. Wel pleiten we met dit advies voor een juist gebruik van de term. **'Evidence-informed onderwijs' is onderwijs waarin beslissingen worden genomen vanuit een permanente dialoog tussen diverse kennisbronnen en overwegingen, waaronder inzichten uit wetenschappelijk onderzoek. Het is niet: onderwijs dat onverkort toepast wat volgens onderzoek blijkt te 'werken'.**

4 Verwachtingen voor onderzoek voor evidence-informed onderwijs

Toekomstbeeld

Om evidence-informed onderwijs waar te maken, heeft onderwijs vlot toegang tot een rijke waaier aan inzichten uit wetenschappelijk onderzoek dat voldoet aan alle kwaliteitscriteria. Die inzichten komen tot stand vanuit een diversiteit aan perspectieven en paradigma's en volgens diverse methoden. Verschillende soorten onderzoek en meerdere onderzoeksprogramma's dragen op die manier bij aan een brede en duurzame kennisbasis voor geïnformeerde beslissingen in onderwijsbeleid en -praktijk.

4.1 Strategische langetermijnplanning voor een evenwichtige onderzoeksagenda

Om het bovenstaande toekomstbeeld te realiseren, is er nood aan een strategische langetermijnplanning die moet leiden tot een evenwichtige agenda voor met publieke middelen gefinancierd onderzoek. De Vlor ziet daarvoor de volgende zes prioriteiten.

4.1.1 Evenwicht tussen langlopend onderzoek en onderzoek dat korter op de bal kan spelen

We vragen structurele investeringen in **meer langlopend onderzoek** dat duurzame inzichten kan opleveren voor onderwijsbeleid en -praktijk. In het model van SONO werden gedurende een periode van vier jaar diverse onderzoeksvragen opgehangen aan drie thematische lijnen, werkten onderzoekers vanuit verschillende disciplines samen en was longitudinaal onderzoek structureel ingebed. Dat verdient opvolging, omdat het mogelijkheden biedt voor expertiseopbouw en kruisbestuiving. Dat biedt meer garanties op duurzame inzichten waarop onderwijs – ook de praktijk - gedurende langere tijd kan bouwen.⁹

Daarnaast moet een onderzoeksprogramma toelaten om **kort op de bal** te kunnen spelen in functie van actuele ontwikkelingen in onderwijs en maatschappij. De Vlor pleit niet voor ad hoc-onderzoek, maar voor een onderzoeksprogramma met een evenwichtige themazetting, waarover advies wordt gevraagd om naar draagvlak te peilen en die garanties biedt op de duurzame inzichten. Daartoe leent zich het OBPWO-programma, dat de Vlor gecontinueerd wil zien, mits het voldoende breed wordt ingevuld met pertinente thema's die voldoende gefocust zijn, voldoende ruimte laten voor onderzoekers en mits de verwachte resultaten haalbaar zijn binnen het voorziene bestek. Een brede invulling impliceert ook dat alle onderwijsniveaus en -vormen evenwichtig aan bod komen en niet enkel basis- en secundair onderwijs omdat daar de grootste leerlingenaantallen zitten. Elk onderwijsniveau heeft nood aan een brede kennisbasis. OBPWO biedt daartoe mogelijkheden en kan op die manier een meerwaarde vormen voor het hele onderwijsveld.

4.1.2 Evenwicht tussen cyclisch onderzoek en nieuwe invalshoeken

Binnen dat geheel van langlopend onderzoek en onderzoek dat korter op de bal kan spelen, moet er ook een goed evenwicht zijn tussen een cyclische benadering van onderzoek en nieuwe invalshoeken. Het kan verrijkend zijn om onderzoek tussentijds te evalueren, bij te sturen, te

⁹ Vlor, Algemene Raad. [Steunpunt beleidsgericht onderwijsonderzoek: meerwaarde en verwachtingen voor de toekomst. Advies op eigen initiatief over de evaluatie van SONO](#), 23 mei 2019.

hernemen, ... en zo continuïteit in te bouwen. Onderzoeksinzichten moeten ook geregeld op hun actualiteitswaarde getoetst worden om dienstbaar te zijn voor de praktijk. Maar daarnaast moet er ook voldoende geïnvesteerd worden in nieuwe invalshoeken voor onderzoek.

4.1.3 Evenwicht tussen relevante en brede agenda voor onderzoek in opdracht versus vrij onderzoek

Voor het onderzoek dat op vraag van de Vlaamse Regering/de minister van Onderwijs uitbesteed wordt door het departement Onderwijs en Vorming, vragen we een **relevante onderzoeksagenda**, die tot stand komt op basis van de beleidsprioriteiten, de kennisvragen van het brede onderwijsveld en de kennisnoden die wetenschappers detecteren.

Die onderzoeksagenda moet ook **inhoudelijk breed** zijn. Dat vereist openheid voor een variatie aan onderwijskwesties, waarbij onderzoekers voldoende openheid en onafhankelijkheid krijgen om het onderzoek vorm te geven. Een brede onderzoeksagenda leidt tot een variatie aan types onderzoek en methodologie. Dat is niet alleen empirisch-analytisch onderzoek, gericht op kwantitatief meten en statistische analyse. Het inzichtelijk maken van het gecontextualiseerde karakter van onderwijs en de essentiële rol van intersubjectieve betekenisgeving vereist kwalitatief-interpretatieve (gevals)studies. Voor professionalisering en onderwijsvernieuwing is dan weer kritisch-emancipatorisch ontwerponderzoek aangewezen.

Daarnaast moeten er voldoende middelen zijn voor **vrij onderzoek** aan hogescholen en universiteiten. Zij verdelen die middelen volgens eigen procedures (zie verder), en het is belangrijk dat zij daarbij kunnen inspelen op wat onderzoekers als relevante onderzoeksvragen beoordelen, die niet meteen hoeven te vertrekken vanuit een particulier probleem. De inzichten daarvan kunnen, maar moeten niet per se op korte termijn toepasbaar zijn, maar leveren wel waardevolle inzichten op voor onderwijs op langere termijn.

4.1.4 Evenwicht tussen beleidsgericht en praktijkgericht onderwijsonderzoek

Aansluitend bij eerdere adviezen vraagt de Vlor naar een goed evenwicht tussen beleidsgericht (voorbereidend en evaluerend) en praktijkgericht onderzoek, al willen we geen kunstmatig onderscheid of valse tegenstellingen creëren: beleidsgericht onderzoek kan ook relevante inzichten opleveren voor de praktijk, zoals bij SONO. Maar het kan de focus van het onderzoek onderuithalen als elk OBPWO-onderzoek behalve beleidsaanbevelingen ook praktijkgerichte handvatten moet opleveren of omgekeerd.

4.1.5 Ruimte voor vakdidactisch onderzoek

In 2007 stelde de Vlor vast dat Vlaanderen geen sterke traditie heeft in vakdidactisch onderzoek. Daarmee bedoelen we onderzoek naar leren en onderwijs in specifieke vak- of leergebieden. Nochtans is het zeker niet zo dat onderzoekers aan hogescholen en universiteiten geen interesse hebben voor vakdidactisch onderzoek. Financieringsmogelijkheden en minder interessante publicatiemogelijkheden in academisch opzicht kunnen dat soort onderzoek echter hypothekeren.

Van de overheid verwachten we dat ze een brede waaier aan vakdidactisch onderzoek vanuit verschillende paradigma's initieert.

4.1.6 Beleidsdomeinoverstijgend perspectief op onderzoek

In het kader van een strategische langetermijnplanning pleit de Vlor ook voor een goede afstemming van onderzoeksagenda's over beleidsdomeinen heen en een betere doorstroom van onderzoek vanuit andere sectoren dat relevant kan zijn voor onderwijs, en omgekeerd. We denken

aan sectoren als Welzijn, Werk, Jeugd, Cultuur, Mobiliteit. Een goede afstemming en betere doorstroom kunnen de impact van onderzoek binnen en buiten onderwijs versterken.

4.2 Rijke databasis, goed databeheer en -gebruik

Data vormen de basis voor onderzoek. Onder 'data' verstaan we allerlei vormen van informatie, kwantitatief en kwalitatief, die onderzoeksinteresse aanwakkeren, zowel bij onderzoekers als in het onderwijsveld. Bij beslissingsprocessen voor onderwijsbeleid- en praktijk is het belangrijk dat voldoende actoren 'data-geletterd' zijn, m.a.w. dat ze kennis hebben van de beschikbare data, maar ook van de manier waarop ze geproduceerd zijn (methodologisch). Dat laatste is van cruciaal belang om de waarde of relevantie van de data te kunnen inschatten en ze uiteindelijk op adequate wijze te gebruiken om beslissingen te nemen om onderwijsbeleid- en praktijk vorm te geven.

Er zijn de laatste jaren heel wat inspanningen geleverd om meer data te genereren en ter beschikking te stellen van de onderwijswereld. De Vlor moedigt dat verder aan met enkele aanbevelingen:

- Zorg dat alle onderwijsniveaus en -vormen, ook het volwassenenonderwijs en het deeltijds kunstonderwijs, over rijke data kunnen beschikken.
- Vermijd dat onderwijsinstellingen die deelnemen aan onderzoek herhaaldelijk dezelfde administratieve data moeten rapporteren die publiek beschikbaar zijn in databanken. Dat kan helpen om tegemoet te komen aan de overbevraging die scholen ervaren vanuit diverse hoeken.
- Organiseer zo mogelijk geclusterde dataverzameling, over onderzoeken heen, zoals destijds gebeurde bij SONO.¹⁰
- Moedig het gebruik van bestaande datasets aan bij de hogeronderwijsinstellingen.

4.3 Betere toegankelijkheid en systematische kennisdeling

Al het onderwijsonderzoek dat in Vlaanderen gevoerd is met publieke middelen (op initiatief van de overheid, maar ook op initiatief van hogescholen en universiteiten), moet goed toegankelijk zijn voor alle professionals via een **laagdrempelige ingang** die helder doorverwijst naar bestaande fora en portalen.¹¹ De Vlor vraagt niet meer naar één portaal zoals in eerdere adviezen, maar wel naar één toegangspoort die daaronder een diversiteit aan invullingen mogelijk maakt, afhankelijk van de aard van het onderzoek en het doelpubliek.

Het onderwijsveld wil via een toegankelijk kanaal van de overheid **meer systematisch geïnformeerd** worden over nieuw onderzoek en de (tussentijdse) resultaten van onderzoek op initiatief van de overheid. Op die manier kan enerzijds de veelheid aan onderzoeksuitkomsten die op het onderwijsveld afkomt via diverse kanalen, beter behapbaar worden. Anderzijds blijft onderzoek ook niet onder de radar. We vragen dus een vaste rubriek 'kennisdeling onderwijsonderzoek' in een nieuwsbrief waarop iedereen kan intekenen. Daartoe rekenen we, naast beleidsactoren en onderwijsprofessionals, ook scholen en ouders: we zien hen als partners en verwachten betrokkenheid op de schoolloopbaan. Zo kan onderzoeksinteresse ook bij hen opgewekt worden.

¹⁰ Vlor, Algemene Raad. [Steunpunt beleidsgericht onderwijsonderzoek: meerwaarde en verwachtingen voor de toekomst. Advies op eigen initiatief over de evaluatie van SONO](#), 23 mei 2019, 3.3 (Betrokkenheid van scholen en return).

¹¹ FRIS-onderzoeksportaal, website Onderwijs.vlaanderen, Leerpunt, KlasCement, ...

5 Wisselwerking praktijkactoren-onderzoek(ers)

Toekomstbeeld

Praktijkprofessionals maken optimaal gebruik van inzichten uit onderzoek als een bron van informatie om kwaliteitsvol onderwijs te realiseren. Het vakmanschap van leraren vormt de basis voor een gelijkwaardige dialoog met (nieuwe) onderzoeksinzichten.

Praktijkprofessionals, intermediairen en onderzoekers nemen deel aan een rijk ecosysteem waarin op velerlei manieren uitwisseling plaatsvindt over onderzoek: over kennisvragen, betrokkenheid van de praktijk, valorisatie en implementatie van het onderzoek.

Waar we in dit deel verwachtingen uitspreken ten aanzien van onderzoek en onderzoekers, gaat het over praktijkgericht onderzoek dat vertrekt vanuit kennisvragen van de onderwijspraktijk, met duidelijke verwachtingen inzake valorisatie voor de praktijk. Daarnaast is er vrij en onafhankelijk onderzoek (bv. fundamenteel onderzoek), dat geen directe betrokkenheid van praktijkactoren vereist. Dat onderzoek kan ook inzichten opleveren voor de lerarenopleiding en professionalisering en ook leiden tot uitwisseling en samenwerking, maar er is geen directe link.

5.1 Visie op de leraar als professional

Het uitgangspunt van de Vlor voor de verhouding tussen de leraar en onderwijsonderzoek is zijn visie op de leraar als professional. Die visie werd uitgeschreven in het advies over de lerarenopleiding als fundament voor sterke leraren en kwaliteitsvol onderwijs.¹²

Leraar zijn is een maatschappelijk relevant beroep. Het is ook een *complex beroep* dat een hoog niveau van kennis en vaardigheden vereist van wie leraar is of wil worden.

Leraren kunnen geen vaste weg volgen om hun doel te bereiken. Een leraar is een professional die op basis van gevalideerde *expertise* (kennis, vaardigheden) met *verantwoordelijkheid* en *autonomie* oordeelt over concrete situaties om vervolgens te handelen.

Professioneel handelen is nooit louter een kwestie van instrumentele of technische interventies om zo efficiënt en effectief mogelijk middelen aan doelen te koppelen. Het gaat altijd en onvermijdelijk om het maken van waardegebonden keuzes. Leraren moeten dagelijks in interactie met leerlingen, collega's en ouders situaties beoordelen, afwegingen maken en beslissingen nemen, zonder daarbij altijd te kunnen terugvallen op een vaste en onbetwistbare basis voor die oordelen en keuzes. De professionaliteit van de leraar impliceert dat hij of zij consequent een *onderzoekende en reflectieve houding* aanneemt.

Deze visie op de leraar als professional sluit aan bij de *vijf bouwstenen van het lerarenberoep*, die een helder en krachtig beeld geven over hoe leraren zelf hun beroep zien, wat hen motiveert en hoe ze het lerarenberoep willen uitdragen. In het kader van het project 'De leraar op school en in de samenleving' zijn die bouwstenen geformuleerd door het lerarenpanel.¹³

De bouwstenen zijn: deskundigheid, een hart voor kinderen en jongeren, verbinding, autonomie, engagement.

De Vlor benadrukt het belang van die visie op de leraar als professional voor de inhoud en opdracht van de lerarenopleiding. De raad stelt immers vast dat deze visie *onder druk* staat van een toenemend puur resultaatgericht

¹² Vlor, Algemene Raad, , 14 september 2023.

¹³ Vlor (2022). [Project De Leraar](#).

discours en een visie op kwaliteitsvol onderwijs die de nadruk legt op een beperkte set van kennis en vaardigheden waarvan men meent dat ze economisch waardevol zijn. Een technisch-instrumentele visie op het leraarschap verliest bovenstaande bouwstenen uit het oog en benadert de leraar als uitvoerder. Het staat haaks op de idee van professionaliteit gebaseerd op expertise, verantwoordelijkheid en autonomie. Vanuit een technisch-instrumentele visie evolueert de lerarenopleiding naar een instrumenteel trainingsmodel. Dat is niet wenselijk.

In die visie hebben professionals dus geen louter instrumentele of consumerende relatie met onderzoek, maar hanteren zij onderzoeksinzichten als een bron van informatie in het vormen van hun professioneel oordeel in de praktijk, naast andere gelijkwaardige inzichten. Vanuit een onderzoekende, reflectieve houding gaan leraren en schoolteams in dialoog met onderzoeksinzichten en wegen ze af wat de inzichten voor hun praktijk kunnen betekenen. Hoe ze zelf naar hun beroep kijken, uitgedrukt in de vijf bouwstenen, is bepalend voor hun kijk op onderzoek.

5.2 Ecosysteem onderzoek-onderwijspraktijk

De Vlor beoogt een rijk ecosysteem rond onderwijsonderzoek, lerarenopleiding en professionalisering. In dat ecosysteem gaan onderzoekers van hogescholen en universiteiten, lerarenopleidingen, pedagogische begeleidingsdiensten, centra voor leerlingenbegeleiding en andere intermediairen, leraren en schoolteams met elkaar in dialoog vanuit complementaire expertises en met kwaliteitsontwikkeling als doel. De relatie onderzoek-praktijk is niet lineair noch gestandaardiseerd.

5.2.1 Wetenschap en vakmanschap complementair

Door de sterke nadruk op ‘evidence-informed’ onderwijs lijkt het alsof het vakmanschap van leraren ondergeschikt is aan wetenschap. De Vlor vindt dat treffend verwoord in dit citaat:

“De positie van leraren is weinig benijdenswaardig: ze doen het belangrijkste werk, maar hun vakmanschap heeft een ondergeschikte positie gekregen. In het onderwijs werkt een groep deskundigen die kennis ontwikkelt of verspreidt zonder deze kennis te gebruiken voor de klas, terwijl de kennis van mensen die wel voor de klas staan geen status heeft. Is het een wonder dat het onderwijs in een neerwaartse spiraal verkeert [...] Vanuit wetenschappelijk oogpunt is deze situatie niet meer te verantwoorden: wetenschap en vakmanschap horen bij elkaar. Het onderwijs komt dan weer in een opwaartse spiraal.”¹⁴

Dat ondersteunt ons pleidooi voor dialoog tussen onderzoekers en professionals, gefaciliteerd door intermediairen. Die dialoog kan helpen om elkaars perspectieven beter te begrijpen en elkaars deskundigheid en vakmanschap meer te waarderen.

5.2.2 Betrokkenheid en samenwerking bij onderzoek

5.2.2.1 Van kennisvragen naar onderzoek

Kennisvragen van de praktijk moeten de directe aanleiding blijven vormen voor praktijkgericht onderwijsonderzoek. Daarom moeten praktijkprofessionals een forum hebben waar ze hun vragen kunnen formuleren. Onderzoekers en de intermediaire actoren (lerarenopleiders en begeleiders) kunnen hen helpen om hun vragen te verkennen (ontginnen, verhelder) en na te gaan welke noden eronder liggen. Waar lopen de professionals tegenaan? Welke kennisvragen zitten

¹⁴ Zie Bulterman, J. (2023). *Het lerarentekort. Pleidooi voor vakmanschap*. Amsterdam University Press. (covertekst)

daaronder? Welke rol kan onderzoek wel/niet vervullen daarvoor? Welke onderzoeksinzichten zijn er al (waarvan de praktijk nog niet op de hoogte is)? Welk nieuw onderzoek is eventueel nodig? Op die manier kunnen vragen vanuit de praktijk de directe aanleiding vormen tot onderzoek.

5.2.2.2 Betrokkenheid en samenwerking bij uitvoering onderzoek

Bij de uitvoering van onderzoek kan samenwerking tussen onderzoekers, intermediairen en praktijkprofessionals diverse vormen aannemen, afhankelijk van de aard van het onderzoek. Voor bepaalde onderzoeksmethoden is een intensieve samenwerking tijdens het hele traject vereist (bv. design-based onderzoek, waarbij onderzoekers en professionals samen ontwerpen), voor andere kan de betrokkenheid zich bij het begin en/of einde van een traject situeren. Ook klankbordgroepen tijdens het onderzoek, met daarin diverse (praktijk)experten, zien we als een goede vorm van samenwerking, op voorwaarde dat de feedback uit die groepen ook echt een meerwaarde biedt voor het onderzoek.

5.2.3 Valorisatie en mediatie

Het is een meerwaarde als in de loop van praktijkgericht onderzoek **in partnerschap** al wordt nagedacht over hoe het onderzoek voor de praktijk gevaloriseerd kan worden. Welke inzichten tekenen zich af? Wat kunnen ze betekenen voor de praktijk? Hoe kunnen ze vormgegeven worden om de onderwijspraktijk te voeden? Door de praktijkprofessionals en intermediairen bij die denkoefening over de praktijkcomponent te betrekken, wordt engagement gecreëerd om daadwerkelijk met de inzichten uit het onderzoek in dialoog te gaan. De aard van de praktijkcomponent hangt uiteraard samen met het opzet van het onderzoek en de mate waarin de financiering een partnerschap tussen onderzoekers en praktijkprofessionals mogelijk maakt.

De Vlor vindt valorisatie van onderwijsonderzoek erg belangrijk, maar kant zich tegen een instrumentele kijk op de relatie onderzoek-praktijk. In oproepen voor onderzoek, bijvoorbeeld binnen het OBPWO-programma, zien we soms als verwacht resultaat een praktische leidraad met didactische handvatten die onmiddellijk toepasbaar zijn in de klas- en schoolpraktijk. We benadrukken dat onderzoeksbevindingen niet zomaar vertaalbaar zijn naar onmiddellijk bruikbare kennis voor praktijkprofessionals. Bovendien zien we dat niet als de kerntaak van onderzoekers. We verwachten in de eerste plaats dat zij duurzame inzichten opleveren die in een toegankelijke taal en vorm beschikbaar zijn voor de praktijk. Gezien de diversiteit aan contexten is het onmogelijk om acties te formuleren die in elke praktijk onmiddellijk toepasbaar zijn. Bovendien is dat een top-down benadering waarbij leraren in de rol van uitvoerder geplaatst worden. Dat strookt niet met het vakmanschap van leraren.

Zoals blijkt uit de visie op de leraar als professional, kunnen praktijkprofessionals zelf in dialoog gaan met onderzoeksinzichten. Intermediairen zijn goed geplaatst om hen daarin te begeleiden. Met de **pedagogische begeleidingsdiensten** en hun decretaal verankerde opdracht, doelstellingen en plaats in de kwaliteitsdriehoek hebben we in Vlaanderen daarvoor een duurzame instantie.¹⁵ Het is hun opdracht om de school, als eerste verantwoordelijke voor de onderwijskwaliteit, bij te staan bij de vertaling van onderzoeksinzichten naar hun specifieke context, of om de verbinding te maken tussen wat onderzoek uitwijst en de realiteit van de school of klas. Die cruciale rol als mediator tussen onderzoek en praktijk en de expertise die ervoor nodig is, moet beter erkend en gevaloriseerd worden, zodat pedagogische begeleiders structureel (weer) de ruimte en tijd hebben

¹⁵ [Decreet betreffende de kwaliteit van onderwijs, 8 mei 2009, Artikel 15](#); Vlor, Algemene Raad. [Onderwijskwaliteit in breed perspectief. Advies over versterken van interne kwaliteitszorg en leerlingenevaluatie](#), 20 december 2018.

om in een sfeer van vertrouwen met schoolteams aan de slag te gaan om resultaten te interpreteren en te integreren in hun pedagogisch project, curriculum en leerplan.

De pedagogische begeleidingsdiensten helpen scholen ook om te filteren in de veelheid aan onderzoeksuitkomsten die via diverse kanalen op het onderwijsveld afkomt. Welke resultaten en handreikingen zijn relevant voor hun specifieke context en noden? Ze werken ook een Vlaanderenbreed of regiogebonden professionaliseringsaanbod uit vanuit een overkoepelend perspectief op (nieuwe) onderzoeksinzichten.

Ook **Leerpunt** is decretaal verankerd en heeft onder andere als opdracht het gebruik van kennis door leraren(teams) in de dagelijkse klas- en schoolpraktijk te ondersteunen en te stimuleren, met respect voor de eigen pedagogische projecten.¹⁶ Uiteraard komt die rol niet in de plaats van de pedagogische begeleiders die meer schoolnabij werken en vanuit de noden in de praktijk enerzijds en hun kennis van onderzoek anderzijds de verbinding tussen beide kunnen maken en met schoolteams aan de slag gaan.

5.2.4 Visie op het ecosysteem

Bovenstaande verwachtingen maken duidelijk dat het ecosysteem rond praktijkgericht onderwijsonderzoek **rijk en divers** moet zijn. Het kan zowel tijdelijk zijn, rond een bepaald onderzoek, als meer structureel om een metaperspectief en continuïteit te garanderen. Veel actoren hebben hun plaats in het ecosysteem en kunnen in diverse vormen samenwerken. Voor de Vlor zijn de volgende voorwaarden essentieel:

- de visie op de leraar als professional staat centraal (zie 5.1);
- de term 'evidence-informed' onderwijs wordt juist gebruikt (zie 3.3);
- een breed scala aan types onderzoek zit in het vizier (zie 4.1.3);
- alle onderwijsniveaus en -vormen maken deel uit van het ecosysteem;
- de expertises van alle onderwijspartners zijn evenwaardig vertegenwoordigd;
- rollen kunnen variëren, maar worden duidelijk afgesproken.

Kenniscentrum Leerpunt, een private stichting, is een nieuwe actor in het ecosysteem. Rekening houdend met bovenstaande voorwaarden, mag niet exclusief op Leerpunt ingezet worden om de kloof tussen onderzoek en onderwijspraktijk te overbruggen. Er is nood aan een brede blik op het ecosysteem, waarbij alle actoren de kwaliteitsdriehoek respecteren. We vragen om Leerpunt beter te situeren in een ecosysteem waarin de complementaire expertises van alle onderwijspartners gevaloriseerd worden, om meer gedragenheid en openbaarheid te garanderen. De Vlor kan dat bredere perspectief garanderen en engageert zich graag om zijn rol als volwaardige partner in dat ecosysteem op te nemen (zie 9).

5.3 Voorwaarden

Om het bovenstaande toekomstbeeld met de beoogde wisselwerking tussen onderzoek en praktijk te kunnen realiseren, moet aan enkele cruciale voorwaarden voldaan worden:

- Praktijkprofessionals en intermediairen die betrokken zijn bij onderzoek, hebben daarvoor voldoende ruimte in hun opdracht. Zij delen hun expertise en reflecties graag met onderzoekers. Om die betrokkenheid te waarborgen, is een systeem nodig waarbij middelen

¹⁶ Zie hetzelfde decreet, Artikel 6/1.

voorzien zijn om tijd vrij te roosteren. Een betekenisvolle return, in de vorm van gerichte feedback op hun inbreng, is een must.

- Om de onderzoekende, reflectieve houding bij professionals alle kansen te geven, hebben leraren en schoolteams structureel tijd en ruimte nodig.
- Pedagogisch begeleidingsdiensten moeten hun rol als mediator tussen onderzoek en praktijk ten volle kunnen waarmaken. Ze moeten zowel aanbodgestuurd als vraaggestuurd structureel de verbinding kunnen blijven maken tussen inzichten uit onderzoek en wat die kunnen betekenen voor de klas- en schoolpraktijk. Daarom moeten de pedagogische begeleidingsdiensten versterkt worden. De jarenlange besparingen en de sterkere sturing op hun opdrachten komen die cruciale rol niet ten goede.
- Van de kant van de onderzoeksinstellingen moet er voldoende flexibiliteit zijn in de procedures die nodig zijn om praktijkprofessionals te betrekken, om voldoende draagvlak te creëren voor deelname aan onderzoeken. Nu verloopt het vaak volgens een vast stramien dat niet altijd strookt met de mogelijkheden van de praktijk.
- Als praktijkprofessionals betrokken worden, moet dat voldoende breed gebeuren: niet enkel uit het leerplichtonderwijs maar ook uit onderwijs voor levenslang en levensbreed leren.
- Ook onderzoekers moeten structureel middelen hebben voor samenwerking met het onderwijsveld.
- Als we van onderzoekers verwachten dat zij ook na afloop van hun onderzoek nog beschikbaar zijn als klankbord voor de valorisatie en implementatie van hun resultaten, moet dat ook nog (deels) op het budget van onderzoek kunnen.

6 Wisselwerking onderwijsbeleid-onderzoek

Toekomstbeeld

Beleidsvoorbereidend onderzoek wordt beter gepositioneerd in de beleidscyclus en de inzichten en aanbevelingen leiden systematisch tot debat tussen onderzoekers, beleidsmakers en andere actoren uit het onderwijsveld. Ook beleidsevaluerend onderzoek maakt structureel deel uit van een beleidscyclus van plannen-invoeren-evalueren-bijsturen.

In deel 3 gaven we al aan hoe de Vlaamse Onderwijsraad evidence-informed onderwijsbeleid ziet. Onderzoeksresultaten en -aanbevelingen vormen een bron van informatie en geven een richting aan voor beleidsmaatregelen, maar zijn niet rechtstreeks sturend. In het verdere beleidsproces krijgen ook andere overwegingen een plaats.

Om die rol te kunnen spelen, wordt **beleidsvoorbereidend** onderzoek best goed gepositioneerd in de globale beleidscyclus, m.a.w. de resultaten van dat onderzoek zijn beschikbaar voor alle betrokken actoren in een fase van de beleidsvoorbereiding waarin de inzichten nog ten volle kunnen meegenomen worden in de conceptualisering, het adviestraject en het overleg. Alle betrokken partners engageren zich om de dialoog over de resultaten aan te gaan.

Bij grote onderwijsvernieuwingen, nieuwe regelgeving, proefprojecten, ... wordt systematisch een **beleidsevaluatie** voorzien, waarvan de uitkomsten zo nodig tot een bijsturing leiden, die ook weer voorwerp is van debat met alle actoren.

Zo ziet de Vlor de resultaten van grootschalig (peilings)onderzoek naar leeruitkomsten, regionaal en internationaal, niet alleen als een bron van informatie voor de kwaliteitsontwikkeling van scholen. Ze moeten ook tot reflecties leiden op systeemniveau, zowel om het bestaande beleid te evalueren als om bijstellingen voor te bereiden.

Ook bij beleidsgericht onderzoek verwachten we betrokkenheid en samenwerking met ‘gebruikers’ zoals bij praktijkgericht onderzoek. Dat kan via stuur- of opvolgingsgroepen waarin naast de onderzoekers en vertegenwoordigers van de opdrachtgever en de administratie ook het onderwijsveld vertegenwoordigd is (zie verder 8.1).

7 Verwachtingen aan/voor onderzoekers

Toekomstbeeld

Onderzoekers expliciteren hun perspectief op onderwijs, voeren hun onderzoek onafhankelijk uit en volgens de kwaliteitsstandaarden, gaan in overleg met andere onderzoekers en gebruikers om bij te dragen aan een brede kennisbasis voor onderwijs.

In de voorgaande delen zijn al heel wat verwachtingen aan onderzoekers van beleids- en praktijkgericht onderzoek aan bod gekomen. In dit deel zoomen we nog verder in op wat het afnemend veld verwacht van onderzoekers en vragen we ook garanties opdat zij hun onderzoek naar behoren kunnen doen.

7.1 Verwachtingen aan onderzoekers

Onderzoekers die intekenen op oproepen voor onderwijsonderzoek met publieke middelen expliciteren in hun onderzoeksvoorstel wat hun perspectief is op onderwijs: wat is voor hen goed onderwijs en wat zijn hun onderliggende waardenkaders? Dat referentiekader expliciteren is belangrijk, want onderzoek is niet neutraal en het gekozen paradigma heeft een invloed op keuzes in het onderzoek. Het is belangrijk dat onderzoekers heel bewust omgaan met hun eigen kijk op de sociale werkelijkheid en daarover ook transparant zijn naar het onderwijsveld, dat verschillende signalen ervaart over ‘wat de wetenschap zegt’.

De Vlor vindt een diversiteit aan perspectieven een rijkdom. Met het boek *Spots op onderwijs* liet de Vlor onderzoekers vanuit verschillende disciplines hun licht schijnen op de vraag: hoe moet onderwijs omgaan met verschillen tussen leerlingen? Doorheen het boek wordt duidelijk dat onderzoekers andere problemen en ook andere oplossingen suggereren, afhankelijk van het perspectief dat ze innemen. Elk perspectief laat eenzelfde werkelijkheid op een verschillende manier verschijnen.¹⁷

Onderzoekers voeren onderzoek volgens alle kwaliteitscriteria van wetenschappelijk onderzoek. Private onderzoeksbureaus die onderzoek doen in opdracht van de overheid, moeten over voldoende wetenschappelijke bagage beschikken om dat te kunnen garanderen. Ook als dataverzameling van onderzoek wordt afgesplitst, blijft de ethische code gelden.

Onderzoekers engageren zich tot overleg met andere onderzoekers vanuit een meta-perspectief op de globale kennisbasis voor onderwijs. Hoe kunnen zij hun individueel onderzoek overstijgen en inbedden in dat bredere geheel? In zo’n overlegforum kunnen ze ook hun perspectieven expliciteren en in debat gaan over raakvlakken en verschillen, en daarbij ook het perspectief van het onderwijsveld meenemen. Onderzoekers kunnen ook samen naar onderzoeksvoorstellen

¹⁷ Vlaamse Onderwijsraad (2019). *Spots op onderwijs. Wetenschappers voor het voetlicht*. Lannoo Campus.

kijken en hoe die kunnen bijdragen aan de kennisnoden van onderwijsbeleid en -praktijk. Het Vlaams Forum Onderwijsonderzoek (VFO) kan dat overleg coördineren.

Onderzoekers engageren zich tot deelname aan het publieke debat, in die zin dat zij beschikbaar zijn en zich aangesproken voelen om duiding te geven bij hun onderzoek, ook na afloop.

7.2 Verwachtingen ten dienste van onderzoekers

Onderzoekers werken in volle onafhankelijkheid, ook als het gaat om onderzoek in opdracht. Dat wordt erkend en geëxpliciteerd. De basisvraag kan aangereikt worden door de opdrachtgever, maar onderzoekers moeten die autonoom kunnen modelleren en vertalen naar methodologie, procesverloop, publicatievorm en -moment. De voortgang van het onderzoeksproces mag niet aan bijkomende voorwaarden gekoppeld worden. De vertegenwoordigers van het onderwijsveld bewaken via opvolgingsgroepen mee die onafhankelijkheid.

Wat van onderzoekers verwacht wordt aan dataverzameling en op te leveren resultaten binnen een bepaald budget en tijdsbestek, moet haalbaar zijn, opdat voldoende sterke onderzoekers van academische instellingen zich voor praktijk- en beleidsgericht onderwijsonderzoek willen blijven engageren.

Er is meer aandacht voor de professionele ontwikkeling van onderzoekers, zowel op inhoudelijk als op methodologisch vlak, zodat er voldoende doorwinterde onderzoekers zijn om de kwaliteit van onderzoek te garanderen. Er is aandacht voor het statuut van onderzoekers aan hogescholen en universiteiten in het licht van langdurige expertiseopbouw.

Hogeronderwijsinstellingen herbekijken het concurrentiemodel voor toewijzing van onderzoeksbudgetten, want die gangbare praktijk kan ertoe leiden dat onderwijsonderzoek onvoldoende aan bod komt. Specifiek voor vakdidactisch onderzoek geldt dat het niet past binnen een strakke redenering vanuit onderzoeksdisciplines, omdat het een combinatie is van domeinspecifiek en pedagogisch-didactisch onderzoek. PWO aan de hogescholen biedt kansen voor een sterkere impuls voor vakdidactisch onderzoek, maar die kansen worden bemoeilijkt als onderzoekers zelf aanvullende middelen moeten voorzien. Ook de impact van publicaties in A-tijdschriften voor academische loopbanen moet tot reflectie leiden.

Onderzoekers vinden, naast vervolgpaden in onderzoek na hun doctoraat, ook hun weg naar het onderwijs (middenveldorganisaties), waar zij met hun inzichten beleid en praktijk kunnen verrijken.

8 Beheer van onderwijsonderzoek met publieke middelen

Toekomstbeeld

De Vlaamse Regering bepaalt de agenda voor onderzoek via de kanalen voor onderzoek in haar opdracht, maar bewaakt daarbij dat de oproepen voldoende ruimte laten voor invulling. Verder is er geen politieke sturing op onderzoek: voorstellen worden geselecteerd op basis van objectieve criteria, onderzoekers voeren autonoom hun onderzoek uit volgens duidelijke wetenschappelijke en ethische criteria en formuleren hun aanbevelingen onafhankelijk. Via stuur- of opvolgingsgroepen gaan zij in dialoog met het perspectief van het onderwijsveld.

Er is meer transparantie over de financiering van onderwijsonderzoek via verschillende kanalen, zodat het beter in te schatten is of de middelen evenwichtig verdeeld zijn en in verhouding staan

tot de verwachte duurzame inzichten voor onderwijs. De output van onderzoek met publieke middelen is vrij toegankelijk voor het onderwijsveld.

8.1 Een andere kijk op sturing

Het spreekt voor zich dat de uitvoerende macht de onderzoeksagenda voor beleids- en praktijkgericht wetenschappelijk onderwijsonderzoek in haar opdracht vastlegt. Zij laat zich daarbij leiden door de eigen beleidsprioriteiten, de noden van het onderwijs die breed verzameld worden en het advies van de Vlor. De agenda en bijbehorende oproepen moeten evenwel voldoende breed geformuleerd worden. Op die manier liggen nog alle pistes open voor de uitkomst van het onderzoek en voelt een voldoende breed scala aan sterke onderzoekers en onderzoeksgroepen zich uitgenodigd om in te tekenen.

Eens een oproep gelanceerd is, tot en met de oplevering van een rapport, kan er geen sprake zijn van politieke sturing. De selectie van de onderzoeksvoorstellen gebeurt op basis van objectieve criteria. De onderzoekers voeren hun onderzoek onafhankelijk uit en formuleren hun beleidsaanbevelingen in volle autonomie.

De Vlor ziet een belangrijke rol weggelegd voor **stuur- of opvolgingsgroepen**. Daar gaan onderzoekers constructief in dialoog met medewerkers van de administratie en vertegenwoordigers van het afnemend veld, met een duidelijk afgesproken agenda en rolverdeling (onderzoekers/stuurgroep). De onderzoekers geven inzage in hun bevindingen en de andere stakeholders houden hen de reële context en noden van het onderwijs voor en reflecteren over de relevantie van de bevindingen. In de laatste fase, die van de beleidsaanbevelingen bewaken de andere stakeholders mee dat de aanbevelingen duidelijk gerelateerd zijn aan het onderzoek, maar vervolgens formuleren de onderzoekers die in volle onafhankelijkheid.

Om stuur- en opvolgingsgroepen op een kwalitatieve manier te doen werken, moeten de pedagogische begeleidingsdiensten hun rol daarin volwaardig kunnen opnemen. Dat wordt bemoeilijkt door de besparingen op die diensten.

De aard van de resultaten en aanbevelingen van onderzoek mogen de vrijgave van een onderzoeksrapport niet in de weg staan. De minister kan er, indien gewenst, eigen beschouwingen aan toevoegen, zoals dat gebeurt bij de rapporten van het Rekenhof. De Vlor verwacht dat rapporten altijd binnen een vaste termijn vrijgegeven worden, los van de politieke agenda. En dat de inzichten en aanbevelingen uit het onderzoek vervolgens voorwerp worden van publiek debat.

8.2 Financiering

Om de toekomstbeelden zoals hierboven geschetst te realiseren, moeten er voldoende publieke middelen naar onderwijsonderzoek gaan. De Vlor wilde zich daarover in dit advies ook uitspreken, vanuit vragen als: is de financiering met publieke middelen vandaag afdoende? Hoe worden die middelen verdeeld over de verschillende kanalen of programma's voor onderwijsonderzoek? Worden de middelen goed besteed, m.a.w. leveren ze voldoende duurzame inzichten op voor onderwijsbeleid en -praktijk?

De initiatieven van de voorbereidende werkgroep om een goed zicht te krijgen op de financieringsstromen hebben geen duidelijk totaalbeeld opgeleverd. Het blijkt niet evident te zijn om de budgetten die (jaarlijks) naar onderwijsonderzoek gaan in kaart te brengen, o.a. omdat die via verschillende beleidsdomeinen en -entiteiten verlopen. Voor het onderzoek dat uitbesteed

wordt door het departement Onderwijs en Vorming/afdeling Strategie en Kennis kregen we wel globale cijfers van de voorziene budgetten per kanaal (OBPWO, internationaal vergelijkend onderzoek, ad-hoconderzoek). Maar er worden soms ook (ad hoc) onderzoeken uitgevoerd met middelen die op andere allocaties beschikbaar zijn, en opgevolgd worden door andere entiteiten. Daar kregen we geen zicht op. Voor het Steunpunt Centrale Toetsen in Onderwijs en Leerpunt kennen we de budgetten via de beslissingen van de Vlaamse Regering. Voor het Praktijkgericht Wetenschappelijk Onderzoek (PWO) aan de hogescholen en het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek (FWO, fundamenteel en strategisch basisonderzoek, via het beleidsdomein Economie, Wetenschap en Innovatie) kennen we de jaarlijkse forfaitaire bedragen, maar aangezien die via een intern (concurrentie)model verdeeld worden, is het moeilijk om als buitenstaander uit te maken hoeveel daarvan wordt toegekend aan onderzoek dat inzichten moet opleveren voor onderwijs. Op vraag van de Vlor deed de Vlaamse Hogescholenraad een rondvraag, maar die leverde een fragmentair beeld op. De PWO-middelen worden ook niet exclusief ingezet op thematische onderzoeken, maar ook aangewend voor onderzoekscoördinatie en -ondersteuning.

Daarom dringt de Vlor er bij het Vlaams Parlement op aan om een **audit van het Rekenhof** te vragen naar de Vlaamse middelen voor onderwijsonderzoek. We verwijzen naar bovenstaande vragen en stellen voor om te onderzoeken of er garanties zijn op:

- onafhankelijkheid en objectiviteit in de toewijzing van de middelen;
- voldoende inspraak van de inspraakorganen;
- voldoende middelen voor de onderzoeksinstellingen (t.o.v. private onderzoeksbureaus);
- evenwicht tussen vrij onderzoek en onderzoek in opdracht;
- evenwicht tussen structureel en ad-hoconderzoek;
- evenwicht tussen beleids- en praktijkgericht (noden van de overheid en noden van het veld);
- ...

8.3 Vrije toegankelijkheid

Ongeacht de financieringsbron moeten de resultaten van onderzoek dat met publieke middelen gevoerd is, altijd vrij toegankelijk zijn. Ze verdwijnen al te vaak achter een betaalmuur. Betaalmuren kunnen de vorm hebben van publicatiekanalen (tijdschriften, platformen), maar ook van externe begeleidingsinstanties die scholen een betalend aanbod doen voor een begeleidingstraject om aan de slag te gaan met de valorisatietools van het onderzoek.

De Vlor verwacht dat overheid en onderzoeksinstellingen zich verder inzetten voor vrije toegang tot wetenschap ('open science'). Die toegang zou er minstens moeten zijn in de openbare bibliotheken.

9 Rol van de Vlaamse Onderwijsraad

Toekomstbeeld

In het belang van een duurzaam en coherent onderwijslandschap, bewaakt de Vlaamse Onderwijsraad de samenhang tussen de partners. In de dynamiek tussen onderzoek en het gebruik ervan in de beleidsvoering en in de vormgeving van de praktijk is de Vlor de verbindende factor. De Vlor wordt systematisch geïnformeerd over onderwijsonderzoek om te kunnen bijdragen aan de kennisagenda, de opvolging en valorisatie van onderwijsonderzoek.

De Vlaamse Onderwijsraad heeft als missie 'samen richting geven aan onderwijsbeleid vanuit de kracht van alle onderwijspartners'. In die zin is de Vlor een strategische partner in het

langetermijnbeleid rond onderwijsonderzoek. De Vlor verbindt het perspectief van beleidsvoorbereiding, van onderwijspraktijk en van onderzoekers/onderzoeksinstellingen en kan vanuit die sterkte verschillende rollen opnemen:

- vanuit een metaperspectief het beleid inzake onderwijsonderzoek overschouwen en adviseren over de richting die het uit moet, zoals met dit advies;
- in diverse adviezen kennisnoden signaleren die opgepikt moeten worden in een kennisagenda voor onderwijs;
- over de kennisagenda advies geven vanuit een strategisch, breed en langetermijnperspectief dat de politieke agenda overstijgt en recht doet aan de noden en zorgen van het onderwijsveld;
- strategisch meedenken over onderzoek met beleidsmatige impact;
- de stem van het onderwijsveld vertolken in stuur- en opvolgingsgroepen van lopende onderzoeken door het standpunt van de onderwijspartners uit Vlor-adviezen te expliciteren of te wijzen op bezorgdheden die uit overleg in de Vlor naar voren komen;
- een open huis zijn waar onderzoekers de resultaten van hun onderzoek kunnen voorstellen en erover in dialoog gaan met het brede onderwijsveld. De Vlor-leden krijgen zo de kans om hun gedeelde kennisbasis te verbreden om goed geïnformeerd te kunnen adviseren.

Om die unieke rol in de beleidsvoorbereiding ten volle te kunnen opnemen, wil de Vlor systematisch geïnformeerd worden over opstart en (tussentijdse) vrijgave van onderzoeken die uitbesteed worden door het departement Onderwijs en Vorming. We vragen meer transparantie over de motivatie voor ad-hoconderzoek, de keuze om tussentijdse rapporten niet vrij te geven, en over de vrijgavetermijnen. Op die manier kan de Vlor optimaal gebruikmaken van onderzoeksinzichten in zijn advies- en overlegopdracht. Het Forum Onderwijsonderzoek dat recent in het leven geroepen werd door het departement Onderwijs en Vorming/afdeling Strategie en Kennis, met als doel een betere informatiedoorstroming en dialoog, kan aan die verwachting tegemoetkomen. Structureel overleg tussen het departement en de Vlor kan er bijkomend voor zorgen dat de Vlor altijd goed geïnformeerd is om zijn kerntaken ten volle waar te maken.

Leen Van Heurck
algemeen secretaris

Ann Verreth
voorzitter

Bijlage: Types onderwijsonderzoek

Binnen onderwijsonderzoek onderscheiden we vier types onderzoek: praktijkgericht onderzoek, beleidsgericht onderzoek, fundamenteel onderzoek en strategisch basisonderzoek.¹⁸ Al die types onderzoek moeten voldoen aan de kwaliteitscriteria voor wetenschappelijk onderzoek: intentioneel, doelgericht, volgens precieze spelregels van systematiek, transparantie, kritische toetsbaarheid, publieke controle en peer review.

Praktijkgericht onderzoek

Praktijkgericht onderzoek is onderzoek waarvan de vraagstelling voortkomt uit en wordt geformuleerd met de onderwijspraktijk. Daarnaast wordt het onderzoek uitgevoerd in en met die praktijk. Tijdens de uitvoering van praktijkgericht onderzoek is er constant sprake van tweerichtingsverkeer tussen onderzoekers en onderwijsprofessionals. De volgende punten zijn van belang bij praktijkgericht onderzoek:

- **Praktijkkennis en gebruiksmogelijkheden**

Praktijkgericht onderzoek levert kennis, inzichten en/of concrete producten die bijdragen aan de ontwikkeling van de onderwijspraktijk. De opbrengsten van praktijkgericht onderzoek dienen zoveel mogelijk bruikbaar te zijn in andere onderwijscontexten, eventueel met aanpassingen. In publicaties moet duidelijk zijn in welke context het beoogde onderzoek is uitgevoerd. Op die manier kunnen professionals in andere onderwijsinstellingen afleiden of de resultaten ook voor hen van toepassing zijn en ze vertalen naar de eigen situatie.

- **Wetenschappelijke kennis**

Praktijkgericht onderzoek draagt bij aan het vergroten van de wetenschappelijke kennisbasis over het onderwijs en geeft sturing aan verder onderzoek. Praktijkgericht onderzoek onderscheidt zich niet per se in methodologie van ander wetenschappelijk onderzoek, alleen in gerichtheid en in doelstelling.

Beleidsgericht onderzoek

Beleidsgericht onderzoek heeft als doel een wetenschappelijke onderbouwing van onderwijsbeleid te geven. Op grond van dat onderzoek kunnen beleidsmakers een bewustere keuze maken uit beleidsalternatieven.

Binnen beleidsgericht onderzoek maken we een onderscheid tussen beleidsvoorbereidend onderzoek en beleidsevaluerend onderzoek.

Fundamenteel onderzoek

Bij fundamenteel onderzoek gaat het om voorstellen die grensverleggend ('nieuwsgierigheidsgedreven') onderzoek opleveren. In conceptueel en in methodisch opzicht, maar ook qua impact op het beleid en de praktijk van het onderwijs. Daarbij zijn de volgende punten van belang:

- **Wetenschappelijke vernieuwing**

Het gaat om projectvoorstellen die voortbouwen op nieuwe methodische en theoretische ontwikkelingen en die een opzet bevatten voor in theorie verankerd onderzoek. Het voorstel en de

¹⁸ Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (z.d.) [Typen Onderwijsonderzoek](#); Vlor, Algemene Raad. [Advies ten gronde over onderwijsonderzoek](#), 20 december 2007.

conceptuele uitwerking moeten uitdagend zijn en goed zijn ingebed in internationale grensverleggende ontwikkelingen.

- Praktijkkennis en gebruiksmogelijkheden

De uitkomsten van fundamenteel en strategisch onderwijsonderzoek moeten hun waarde ook in de praktijk kunnen bewijzen, ook al zal dat vaak pas op langere termijn zichtbaar zijn.

Strategisch basisonderzoek

Het SBO leunt dicht aan bij het fundamenteel onderzoek in de zin dat het kennisverruimende karakter voorop staat én dat de onderzoeker zelf zijn onderzoeksvraag formuleert. Het verschil met het fundamenteel onderzoek is echter de maatschappelijke relevantie van het onderzoek en de mogelijke toepassing ervan in een ruimer veld. Er wordt van de onderzoekers verwacht dat ze contact hebben met relevante maatschappelijke actoren bij de projectdefiniëring en uitwerking. Strategisch basisonderzoek situeert zich dus tussen het fundamenteel algemeen kennisverruimend onderzoek (doorgaans aan de universiteiten en onderzoeksinstellingen) en het meer specifiek gericht toegepast onderzoek (doorgaans bij de bedrijven, overheidsinstellingen en andere economische of maatschappelijke actoren).

Bronnen

Vlaamse Onderwijsraad

Generieke adviezen over onderwijsonderzoek

- Vlor, Algemene Raad. [Steunpunt beleidsgericht onderwijsonderzoek: meerwaarde en verwachtingen voor de toekomst. Advies op eigen initiatief over de evaluatie van SONO](#), 23 mei 2019.
- Vlor, Algemene Raad. [Advies over praktijkgericht onderwijsonderzoek: bouwstenen voor een stimulerend beleid](#), 29 juni 2017.
- Vlor, Algemene Raad. [Kennisonwikkeling voor de onderwijspraktijk: bouwstenen voor praktijk en beleid](#), 25 maart 2010.
- Vlor, Algemene Raad. [Advies ten gronde over onderwijsonderzoek](#), 20 december 2007.
- Vlor (2020). [Brief aan minister Ben Weyts n.a.v. stopzetting SONO: Aandachtspunten voor onderwijsonderzoek](#).

Adviezen themazetting voor onderwijsonderzoek

- Vlor, Algemene Raad. [Themazetting 2024 voor het Onderwijskundig Beleids- en Praktijkgericht Wetenschappelijk Onderzoek. Advies over themazetting 2024 voor het Onderwijskundig Beleids- en Praktijkgericht Wetenschappelijke Onderzoek](#), 25 april 2024.
- Vlor, Algemene Raad. [Themazetting OBPWO 2023. Advies over het ontwerp van themazetting voor het Onderwijskundig Beleids- en Praktijkgericht Wetenschappelijk Onderzoek 2023](#), 23 maart 2023.
- Vlor, Algemene Raad. [Meer gedragenheid en minder sturing voor thema's OBPWO 2022. Advies over ontwerp van themazetting voor Onderwijskundig Beleids- en Praktijkgericht Wetenschappelijk Onderzoek 2022](#), 24 februari 2022.
- Vlor, Algemene Raad. [Kennisvragen van het onderwijsveld. Thema's en vragen voor onderwijskundig beleids- en praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek \(OBPWO 2022\)](#), 24 juni 2021.
- Vlor, Algemene Raad. [Themazetting OBPWO 2021. Advies over de themazetting voor Onderwijskundig Beleids- en Praktijkgericht Wetenschappelijk Onderzoek](#), 22 oktober 2020.
- Vlor, Algemene Raad. [Themazetting voor beleidsgericht onderwijsonderzoek. Advies met thema's en kennisvragen voor de tweede cyclus van SONO](#), 21 februari 2020.
- Vlor, Algemene Raad. [Tijd voor monitoring in vrije ruimte SONO 2019](#), 20 november 2018.
- Vlor, Algemene Raad. [Onderzoeksvoorstellen voor de vrije ruimte van SONO 2018](#), 26 oktober 2017.
- Vlor, Algemene Raad. [Advies over de themazetting van het op te richten universitair steunpunt onderwijsonderzoek 2016-2020](#), 28 januari 2016.

Andere bronnen Vlor

- De Smet, E. (2024, 18 januari). *Rapport omtrent Onderwijsonderzoek in Vlaanderen. Onderzoek bij onderzoeksactoren en gebruikers van onderzoek* [Presentatie resultaten stageonderzoek]. Intern Vlor-seminarie: Onderzoek voor onderwijsbeleid en -praktijk, Brussel, België.
- De Smet, E. (2024). *Rapport omtrent Onderwijsonderzoek in Vlaanderen. Onderzoek bij onderzoeksactoren en gebruikers van onderzoek*. Opgemaakt in het kader van een stage vanuit Universiteit Gent bij de Vlaamse Onderwijsraad, in de periode september-november 2023.

- Kelchtermans, G. (2024, 18 januari). *Sturing in onderwijs* [reflectie op resultaten stageonderzoek]. Intern Vlor-seminarie: Onderzoek voor onderwijsbeleid en -praktijk, Brussel, België.
- Vanlommel, K. (2024, 18 januari). Onderzoek voor onderwijsbeleid- en praktijk [reflectie op resultaten stageonderzoek]. Intern Vlor-seminarie: Onderzoek voor onderwijsbeleid en -praktijk, Brussel, België.
- Verachtert, P. (2024, 18 januari). *Onderwijsonderzoek, quo vadis?* [reflectie op resultaten stageonderzoek]. Intern Vlor-seminarie: Onderzoek voor onderwijsbeleid en -praktijk, Brussel, België.
- Vlor, Algemene Raad. [Een toekomst voor ambitieus en kwaliteitsvol onderwijs voor iedereen. Agenda voor het Onderwijsbeleid 2024-2029](#), 28 maart 2024.
- Vlor, Algemene Raad. [Lerarenopleiding als fundament voor sterke leraren en kwaliteitsvol onderwijs. Advies over het versterken van de lerarenopleiding om startbekwame leraren af te leveren](#), 14 september 2023.
- Vlor, Algemene Raad. [Onderwijskwaliteit in breed perspectief. Advies over versterken van interne kwaliteitszorg en leerlingenevaluatie](#), 20 december 2018.
- Vlor (z.d.). [Publicatiereeks praktijkgericht onderzoek](#).
- Vlor (2009). [Praktijkgericht onderzoek: project](#).
- Vlor (2019). [Spots op onderwijs. Wetenschappers voor het voetlicht](#). Lannoo Campus.
- Vlor (2019). [School ♥ onderzoek. Interactieve inspiratiedag voor leraren en onderzoekers](#).
- Vlor (2021). [School ♥ onderzoek. Interactieve inspiratiedag voor leraren en onderzoekers](#).
- Vlor (2022). [School ♥ onderzoek - editie 2022](#).
- Vlor (2022). [Project De Leraar](#).

Overige bronnen

- Backs, J. (2023, 13 november). Wist wetenschap jouw buikgevoel weg uit de klas? *Klasse*.
- Bulterman, J. (2023). *Het lerarentekort. Pleidooi voor vakmanschap*. Amsterdam University Press. (covertekst)
- [Decreet betreffende de kwaliteit van onderwijs. 8 mei 2009](#).
- Departement Onderwijs en Vorming (2024). [Background Note. Non-paper on Evidence-Informed Education](#).
- Departement Onderwijs en Vorming (z.d.) [Onderwijsonderzoek](#).
- Departement Onderwijs en Vorming (2016). Steunpunt voor beleidsgericht onderzoek (SONO).
- Kelchtermans, G. (2023). *Leraar zijn, leraar worden*. Pelckmans.
- Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (z.d.). [Typen Onderwijsonderzoek](#).
- OECD (z.d.). [Strengthening the Impact of Education Research](#).
- Onderwijsinspectie (2015). [Het referentiekader voor onderwijskwaliteit \(het OK\)](#).
- Stichting Leerpunt (z.d.). [Leerpunt: Evidence-informed leren & lesgeven](#).
- Van Damme, D. (2024, 6-7 februari). *The Challenges of Evidence-Informed Education* [Keynote presentation]. Evidence-informed education, policy and practice, Brussel, België.
- Verluyten, P. (2024, 19 april). Drielichamenprobleem in het onderwijs: er gaapt een gigantische kloof tussen de theorie en de praktijk. *Knack*.